

Takács András: Mennyire rentábilis ez a vállalkozás?

Sitkei Béla: A Bakér Mente rentábilis, gyakorlatilag üzleti vállalkozás. Azt szoktam mondani – ez közgazdász szakmai ártalom –, hogy ez egy termék.

Takács András: Azért határozottan előnyt jelent a szerkesztőnek, hogy ebben a városban nincs helyi rádió, nincsen helyi televízió.

Sitkei Béla: Ez feltehetőleg javítja a helyzetünket a piacon. Más kérdés, hogy az elektronikus média nem pótolja a nyomtatott sajtót, hiszen mindkettőnek más előnyei, meg más hátrányai vannak. A Bakér Mentét például sokan lefűzik, bekötetik, bármikor vissza lehet keresni egy cikket, benne van a gyerekeknek a fényképe. Ezt az elektronikus média nem biztos, hogy meg tudja csinálni.

Takács András: Kunszentmiklós meg tudja-e tartani polgárait?

Balogh Mihály: Nem lesz könnyű, de meg kell tartania a polgárait. A következő egy, másfél évtized nagyon komoly feladatokat ró az itt élőkre, a város vezetőire. Itt kell tartani az iskolában a fiatalokat, ha lehet, ne menjenek el máshova tanulni, hiszen ők lesznek a jövő városvezetői, meg a jövő városának polgárai. Kenyeret kell adni az itt élőknek, meg kell tartani a szabad munkaerőt, erősíteni kell a vállalkozásokat. Meghatározza egy ilyen település arculatát, jövőképét és erejét az is, hogy milyen a külvilággal a kapcsolata. A mi idegenforgalmunk elég sajtós és egyoldalú, meglehetősen „napközi” jellegű, idejönnek az idegenek reggel és elmennek este. Valamikor Nagy Lajos írta rólunk a harmincas években, hogy a Kun faluba öröm idejönni, de még nagyobb öröm este elmenni. Hát mi azt szeretnénk, ha ez nem így lenne, és ehhez persze erősebb idegenforgalmi szervezettség kell. Szállodai férőhelyek kellene, hiszen olyan adottságaink vannak, sportolási lehetőség, horgászat, termálfürdő, maga a puszták látványa, ami idehozná az embereket, csak itt tartani kellene őket.

Éz egy beszorult, sarokba szorult régió, hiszen a Duna és a megyehatár megfogja, bezárja. De van most előttünk egy nagyon érdekes, jövőképünket színező esemény. Dunaújváros alatt, a várostól nem messzire egy híd építése előtt állunk, amely hídon át fog jönni az úgynevezett „8-as –4-es” út, ami Veszprémet köti össze Szolnokkal. Ennek örülni kellene, és mi örülünk is, hogy ez a lehetőség adódik majd, de hát egy ilyen híd és út nemcsak arra jó, hogy idehozza az embereket, hanem arra is, hogy elmenjenek rajta. Úgy volna jó, hogy mire ez a híd és út megépül, addigra itt olyan település legyen, hogy eszükbe se jusson az embereknek, hogy elköltözzenek, elmenjenek innen.

Sátoraljaújhely

Dr. Kováts Dániellel beszélget Zala Simon Tibor¹

Ahogy a neve mondja: a Sátor-hegy aljában fekszik ez a trianoni béke után a határszélre szorult kisváros, az egykori Zemplén vármegye székhelye. Kossuth Lajos Turinból úgy emlékezett a városra: „...engem életem legelső emlékezetei Újhelyhez csatolnak, a szülőföldhöz ragaszkodás édességével.” Szinte így lett Sátoraljaújhely az Abaújnádason született dr. Kováts Dániellek, a Sárospataki Comenius Főiskola nyugalmazott tanárának is „második szülővárosa”, ahol több mint három évtizeden át élt, s minden utcáját, házát, szellemi életének minden egykori és mai eseményét, személyiségét ismeri. Bizonyosság rá a város most megjelent, s általa szerkesztett helytörténeti lexikona. (Szerk.)

„Az én városom – Sátoraljaújhely.” Érdekes érzések lepnek meg, amikor ezt a mondatot ki mondom, mert nem itt születtem, mégis úgy érzem, hogy sok szempontból az enyém, működésem, nevem is összekapcsolható ezzel a várossal. Mert van az embernek választott szülőföldje is. Különösen egy olyan embernek, akinek a történelem a valódi szülőföldjét egy országhatárral elválasztotta és ezért rákényszerül arra, hogy valahol máshol eresszen gyökere-

¹ Elhangzott 2002. május 31-én a Kossuth Rádió *Az én falum – Az én városom* című műsorában.

ket. Harminc évig itt élve s bekapcsolódva ernek a városnak a szellemi életébe, valóban sok mindent megismerhettem múltjából, jelenéből és megpróbálhattam közreműködni jelenének gazdagításában, bizonyos mozgások elindításában.

Zala Simon Tibor: A helyi halhatók talán már meg is ismerték szavaiból, hangjából, hogy dr. Kováts Dániel mutatja be Sátoraljaújhelyet. Bár most Szegeden él.

Kováts Dániel: Szegedi íróasztalom mellett is zempléni témákkal foglalkozom, mert az ember magával viszi az elmúlt évtizedek gyűjtéseit, témáit, az érdeklődését és bár ott is kapcsolatokat teremt, lélekben mégsem tudja elszakítani ezeket a szálakat. Sátoraljaújhely polgárváros, kisváros, ahol az emberek ismerik egymást, ahol közösségek tudnak létrejönni. A nagyváros-hoz képest ez olyan többlet, amely szintén vonzó lehet. Történelmi hagyománya mindenképp megragadja az embert. De beszélhetek a táji szépségekről is. Petőfi úrta úti leveleiben, amikor erre járt, hogy Újhely mellett a hasonlíthatatlan szépségű Sátor hegyek emelkednek. Ő mondta ezt, az Alföld nagy rajongója, akkor engem, a Felvidék szülőttét még inkább megragadhatott ez a táj.

A várost az egyik oldalon a hegyek, a másik oldalon a Ronyva-patak határolja, amely egyúttal 1920 óta határpatak lett. Ez is magyarázza, hogy a hosszan elnyúló Főtér és Főutca alkotja a város tengelyét. De hozzátenném, hogy még sok apró eleme van a város településszerkezetének. Az egyik az úgynevezett Barátság, amely a nevét arról kapta, hogy ott épült a pálosok kolostora és temploma, amit később a piaristák vettek át, és a város és a környék kultúrájában óriási szerepe volt évszázadokon keresztül. És ne feledkezzünk el az ungvári pince-rendszeréről sem, ahol pedig a híres hegyaljai bornak talán a legkiválóbb tároló ágai vannak, hordók százaival.

Zala Simon Tibor: A város polgármestere, Szamosvölgyi Péter is itt született és tréfásan azt mondja, nem is lehetne itt más a polgármester, mint helybéli ember.

Szamosvölgyi Péter: Lokálpatrióta város, mondhatom úgy is, hogy polgári gondolkodású város volt visszamenőlegesen. Ezt a hagyományt máig megőrizte a város.

Zala Simon Tibor: A ablak sarkából a Kossuth-szobrot lehet látni.

Szamosvölgyi Péter: Nagyon kevés városban van meg az a szokás, ami nálunk a középiskolai ballagáskor történik. A Főtéren álló Kossuth szobor elé felvonul a négy középiskola negyedéves ballagó diákjainak a csapata, a vezető tanárokkal, igazgatókkal, és itt még egy búcsúztatás történik a Kossuth-szobor alatt, szemben azzal az erkéllyel, ahol Kossuth Lajos első közéleti szereplésére került sor. Természetes, hogy minden településnek a gyökereiből kell táplálkoznia, és mi a kerületi felkeléstől kezdve Kossuth Lajoson keresztül mindenből kivettük a részünket, általában nem a legszerencsésebben. Most a trianoni határok azok, amelyek Sátoraljaújhely természetes fejlődési lehetőségeit eléggé korlátozzák. Ha valaki felmegy a Magas-hegyre, vagy bármelyik más hegyünkre, s letekint a városra, akkor látja, hogy az a sík terep, ami a város természetes fejlődési lehetősége a körülbelül négy kilométerre lévő Borsika felé, már a szlovák oldalon van. Egyik oldalon a hegyek határolják, a keleti oldalon Szlovákia, délről a Bodrog. A város továbbfejlődése jelentősen beszűkült, és ez nemcsak az építkezésekben, hanem az ipari övezet kijelölésében is probléma.

Zala Simon Tibor: Mit lehet tenni, merre felé lehet mozdulni?

Szamosvölgyi Péter: Fölfelé, két értelemben is fölfelé. A hegyek oldalában újabb utcácskák húzódnak, és újabb területek vannak kijelölve beépítésre. Ugyanakkor morálisan, mentálisan is fölfelé kell vinni az embereket és magát a várost is. Gazdaságilag és szerkezetileg is törekszünk arra, hogy munkahelyeket, üzemeket, vállalatokat telepítsünk Sátoraljaújhelyre, megtartsuk a meglévő munkahelyeket. Minél több embert csábítsunk Zemplénebe, ezzel együtt Sátoraljaújhelyre is. Tettünk érte, hiszen a libegő felvonó megépült, ebben az évben adtuk át. Ez az ország leghosszabb felvonója. Két szálloda épül a városban, mindkettőt ebben az évben adják át. Elkészült a városi uszoda és a jövő héten adjuk át a városi sportsarnokot. Ezen kívül szennyvízberuházással befejezzük az infrastruktúra teljes kiépítését. Új utakat építünk, körülbelül kétszázmillió forint értékben. Két nagyon hosszú pályája van a városnak. Két kis felvonó már amúgy is rendelkezésre állt teli időszakban sportolási célokra, késő tavasztól kora őszig pedig a kirándulókat szolgálja.

A város évek óta forráshiányos, ennek ellenére néhány év alatt nyolcmilliárd forint értékben sikerült fejlesztéseket végrehajtanunk. Rengeteg pályázatot nyertünk el, és foggal-körömmel, néha szenvedve, de előteremtettük hozzá az önrót. Ehhez kellett az újhelyi szellemiség, ehhez néhány dolgot érdemes kiemelni. Az egyik Sátoraljaújhelyi lexikona, a másik pedig a millennium idejére az V. István-szobor átadása legrégebbi védett örökségünk, a piarista rendház és templom mellett. Ez az Árpád-házi király arról nevezetes, hogy ő adta a városi kiváltságot Sátoraljaújhelynek.

Zala Simon Tibor: Segít-e jobban megismerni a várost ez a lexikon, amit itt most a kezünkben tartunk? Dr. Kováts Dániel szerkesztette és sokan írtak bele. Kevés városnak van Magyarországon lexikona.

Kováts Dániel: Kevés mintát találtunk hozzá. Budapest lexikonát használtuk leginkább, ami elég merész párosítás, de olyan jó kis csapatot sikerült összehozni az öttágú szerkesztőbizottságból, valamint a munkatársi gárda révén, hogy két-három esztendő alatt össze tudtuk gyűjteni a lexikon tárgy anyagát, hogy aztán megszerkesztve átadhassuk a város lakóinak. Kevés ilyen települése van az országnak, ahol egy húszezer lakosú város ennyi mindent tud felmutatni. Ez annak köszönhető, hogy sokáig megyeszékhely volt teljes intézményhálózattal a bíróságtól a kórházig; volt értelmisége, volt erős iparos közössége, gazdag emberei, kereskedői, akik áldoztak a kultúrára is.

Fehér József: Itt a múzeumban korán kezdjük a város történetét, a magyarok bejövetelével. Nem Sátoraljaújhelyt fémjelzi ugyan, ahogy Anonymus megírta a magyarok cselekedeteit, de mindenképp ezt a vidéket. Az Újhely határánál kezdődő Bodrogköz rendszeres régészeti feltárásai bizonyítják, hogy a magyarok első szálláshelye és megtelepedési helye éppen ezen a vidéken volt. Itt kezdjük a várostörténetet, de nem ezt hangsúlyozzuk, hanem Sátoraljaújhely fénykorát, ami a felvilágosodástól a XIX. század végéig tart. Nem véletlen, hogy a várost Fényes Újhelynek nevezik ebben az időszakban.

Zala Simon Tibor: A múzeum igazgatója Fehér József, egyben a Kazinczy Társaság elnöke is. A város múzeumban mindig van valami párhuzam a helyi történések és az országos nagy sorsfordulók között.

Fehér József: Sátoraljaújhely történetén tulajdonképpen le lehetne írni a Magyarország történetét is. A magyar nyelv megújításának mozgalma és nagy szervező munkája is erről a vidékről indult. Itt, a Sátoraljaújhely határára fekvő Széphalomból szervezte Kazinczy Ferenc a nyelvújítást. De éppen Zemplénből, Sátoraljaújhelyről kelt szárnyra Kossuth Lajos, de mások is, akik országos szerepet kaptak ebben az időben: a Fáyak, a Szemerék, a Kazinczyak. Hadd említsem meg Andrássy Gyula gróf nevét, aki ugyan a kiegyezés után játszik nagy szerepet az ország történetében, de Sátoraljaújhelyen járt a piaristák iskolájába. Sőt, mellette még egy másik név is feltétlenül megemlést érdemel Trefort Ágostoné, aki később vallás- és közoktatási miniszter lett.

Ezeket őrzi nemcsak a múzeum, de őrzik a művelődési társaságok. Elsőként kell mondanom a Kazinczy Ferenc Társaságot.

Zala Simon Tibor: Letették egy múzeum alapkövét Széphalmon. Mi lesz ez valójában?

Fehér József: A Magyar Nyelv Múzeuma.

Zala Simon Tibor: Hol is lehetne másutt, mint itt, ahonnan Kazinczy elindult.

Fehér József: Teljes az egyetértés abban, hogy Széphalom szerepe, Kazinczy szerepe elvitathatatlan. Széphalomnak olyan nagy a kultusza, hál' istennek, már százötven éve olyan nagy becsben tartják nemcsak Magyarországon, de szerte a világon élő magyarok, hogy túlzás nélkül mondhatom, tízezrek zarándokolnak el ma is a világból Kazinczy emlékhelyét megkeresni. A magyar nyelvnek legalább háromezer éves a története. A nyelv eredete, változása, formálódása, alakulása, sehol nem szemlélhető együtt, egy helyen. Ez lenne a fő célja ennek az intézménynek, hogy a magyar nyelv több ezer éves történetéről adjon áttekintést.

Kováts Dániel: A sátoraljaújhelyi polgárság mindig kiváló fogyasztója volt a kultúrának, ha szabad ezt a szót használni. Itt élénk színházi élet, hangversenyélet volt, amit egy időben sok minden megtört és visszavetett, de valami folyamatosság azért mégis maradt. Nem véletlen, hogy a dohánygyár fúvószenekara, egyidős magával a gyárral. Évtizedek óta kamarazenekara van a városnak. Nagyon élénk a város képzőművészeti élete, mindig voltak nagy tehetségu

emberek, és ma is van érdeklődés a képek, a képzőművészet iránt. Szép szobrok állnak a város közterein, és ez a légkör elősegíti, hogy a kisváros ma is vonzó legyen a polgárai számára.

Zala Simon Tibor: Ha végigmegyünk a város főutcáján, az áruházak, boltok kirakatában szinte mindenütt megtaláljuk a végzősök tablóit, mintha iskolavárosban járnánk. Dombóvári János a zeneiskola igazgatója és az itteni zenei élet lelke, szervezője.

Dombóvári János: A 44 éves Művészeti Iskola a leghíresebb zempléni muzsikusa, a Tállyán nyugvó verbunkos-szerző hegedűvirtuóz, az első színházi karmester, valamint házitanító Lavotta János nevét vette fel. Azóta nemcsak zeneszervező az intézmény, hanem szeretne csatlakozni ahhoz a szellemi tevékenységhez, amelyet a Kazinczy Ferenc Társaság tevékenysége jellemez.

Zala Simon Tibor: A zene persze mindenkié, fiatalé és időse egyaránt, de talán jó érzés, ha az ember fiatalok között mozog. Fogékonyabbak, és őket lehet leginkább a szépre, nemesre nevelni és a zene erre alkalmas.

Dombóvári János: Nagyon fontos a fiatalok szervezése. Noha számuk nem sok, de akik az amatőr zenélés izét megérik, részükre egy életre szóló kapcsolódást jelent.

Zala Simon Tibor: Ránézek egy kiadványukra: Zempléni Művészeti Napok.

Dombóvári János: Áldás ez a térség zeneszerető közönségének, hiszen európai színvonalú programokat kap és örömmel veszünk részt benne a térség egyetlen zenei együtteseként immár negyedik éve a Lavotta Kamarazenekarral. Kapcsolataink másik szintje a Lavotta Alapítvány, amely a közelmúltban szervezett egy társaságot maga köré. A közönséggel való kapcsolatot újabb szintje a Lavotta János Társaság, amely próbálja azt a zenét szerető, de a kultúrát általában is kedvelő közönséget maga köré gyűjteni.

Zala Simon Tibor: Itt van előttünk két CD lemezen is Lavotta János muzsikája, mellette az Ön monográfiája: Pusztafödémestől Tállyáig. Műsorunkban is verbunkos muzsikát hallunk ezekről a CD-kről.

Dombóvári János: 1989-ben, amikor az intézményünk felvette Lavotta János nevét, ezek az anyagok forrásként nem álltak rendelkezésre, ezért arra kényszerültünk, hogy monográfiában mutassuk meg azt a gazdag életutat, amely Lavotta Jánost, ezt a – Szabolcsi Bence szavaival – homokba futó tehetséget jellemezte. A Lavotta Kamarazenekar az elmúlt tíz évben két verbunkos CD-t is megjelentetett, amely nem titokoltan a zenetudomány részére is újdonsággal kívánt szolgálni. Az első Lavotta CD-n kéziratban lévő Lavotta művek szólalnak meg, a második pedig, amely a magyar millennium évében jelent meg, már Kazinczy és a verbunkos zene kapcsolatáról is árulkodik. Bónis Ferenc – számunkra igen kellemesen – világpremiernek nevezte ezt a CD-t, hiszen Mosonyi Mihály kantatájának, amit Kazinczy Ferenc „A tisztulás ünnepe az Ungnál 886. esztendőben” című versére írt, még hangzó anyaga nem készült el.

Zala Simon Tibor: Összekapcsolódik a szőlőművelés és a kultúra is, nemcsak azért, mert a bor meghozza az ihletet, ahogy a művészek mondják, de a pincékben is találhatóunk mind a kettőből.

Kováts Dániel: Érdekesen cseng itt egybe a mondavilág és a valóság. Újhely – azt hiszem ez is a város rangját jelenti – mondatermő táj. Többek között olyan hagyományok élnek, hogy Lorántffy Zsuzsanna udvari papja, Szepsi Lackó Máté itt az Oremus dülőben készítette el az első aszú bort, ami nem teljes igaz: csinálta ő is, de már korábban is ismerték. A szőlészet túl-nő mindentféle mondán és növelheti a város hírét-nevét nemcsak a múltban, hanem a jövőben is.

Zala Simon Tibor: Bodnár Sándoréknál mindjárt a kapuban a hagyomány fogad minket. Simon és Júda mészköbe faragva?

Bodnár Sándor: Bolgár mészköbe van faragva, egy Bálint Sándor nevű alkotó készítette, aki Lábatlanban él. Simon és Júda, a két tokaji védőszent ahhoz kötődik, hogy a hagyományos szüret mindig október 28-án volt Tokaj-hegyalján. Maga az épület, a borház, feldolgozó, kóstoló helyiségre és raktárrészre tagozódik. Anyaga természetes, vulkánikus vörös kő.

Zala Simon Tibor: Látszik, hogy itt munka folyik.

Bodnár Sándor: Most a hajtás-igazítás történik, készülünk a harmadik permetezésre. A palackok pedig arra várnak, hogy megtöltsük őket.

Zala Simon Tibor: Bodnár Sándor régi borász ember, itt dolgozott a valamikori állami gazdaságban.

Bodnár Sándor: Harminchárom éven keresztül voltam a borászat irányítója. Csodálatos harminchárom év volt, nagyon sok szép dolgot alkottunk, a nyugdíjba menetelemig.

Zala Simon Tibor: Másképp talán el sem tudná képzelni az életét, hogy ne legyen szőlő és bor közelében.

Bodnár Sándor: Egész életem ezzel telt, mindig felelősséggel és alázattal közeledtem hozzá. A Tokaj-hegyaljai borokhoz valóban az kell, mert ez egészen más műfaj is. Misszióknak tekintem, mert ahhoz, hogy a hegyaljai borok ismertek legyenek hazánkban meg a világban is, nekünk kell a legtöbbet tennünk. Hogyan készül, mi az érték benne, milyen nagy munkával és fáradozással készül el, mire abból az egyszerű szőlőből a kellemes ital a poharunkba kerül.

Zala Simon Tibor: Ugye ennek bornak is van egy alapszőlője?

Bodnár Sándor: Furmint, hárslevelű, sárgamuskotály. Alacsony terheléssel, nagy tözsámmal, késői szüreteléssel törekszünk arra, hogy minél jobb minőséget, minél több aszút tudjunk előállítani. A Tokaj-hegyalját tulajdonképpen az aszú tette nagygyá. Az aszúsodáshoz, szeptember közepén el kell érni a szőlőnek legalább 16-17 mustfokot, és utána kell egy kis csapadék. Ennek hatására a bogyókon repedések keletkeznek és ezen keresztül befertőződik tulajdonképpen a Botritis Cinerea nevű penészgombával és létrejön az aszú. Abban bízunk, hogy június 27-én talán a világörökség része lesz Tokaj-hegyalja és azon belül Sátoraljaiújhely is. A sátoraljaiújhelyi pincék régi múltra tekintenek vissza, a mi pincéinket is az 1200-as évek után az első magyar szerzetesrend, a pálos rend építette. Ezek hétszáz éves pincék, Magyarország legrégebb építészeti relikviái és hétszáz év óta ugyanazt a funkciót töltik be.

Zala Simon Tibor: Ha körülnézünk itt a bemutatóteremben, sok-sok relikviát láthatunk. Ezek a rézkarcok, szőlőmunkát, borfeldolgozást ábrázolnak. Itt van ez a fafaragás, ahol egy asszony tölti be az idős ember puttonyába a szőlőt. De ami a legmegdöbbentőbb és talán ezt kéne hangsúlyozni, hogy bár a bor a vigasság jelképe, de itt egy idős parasztember görnyed a szőlőtöke fölé.

Bodnár Sándor: Kétágú kapával, ami Tokaj-hegyalja régi talajművelő eszköze. Ez Lavotha Géza, régi jó barátom alkotása, gyönyörű színeivel. Az itteni embereknek a munkabírását megjelenítő kép ez. Magyarországon nekem van a legnagyobb szőlős-boros gyűjteményem ex-librisekből és grafikákból. Több mint harmincévi gyűjtőmunka eredménye. Az 1970-es években nekünk bizony tiltották, hogy szőlővel foglalkozzunk, s ezekből a grafikákból varázsolt az ember maga köré, egy szőlős, boros világot, ami a teljes élethez hozzátartozik.

Kováts Dániel: Számba kell venni, milyen tényezők játszottak szerepet abban, hogy a város fejlődése megtorpant. Ha ezeket te tudnánk győzni, akkor újra Fényes Újhelyről beszélhetnénk. Ha a határ nemcsak lezárna valamit és elválasztana, hanem – aminek csúrái már megvannak – egy határokon átnyúló regionális együttműködés alakulna ki, másrészt pedig, ha Zemplén a maga önállóságát – kulturális, gazdasági értelemben – a régió és a megyén belül vissza tudná kapni, és erre is megvannak a jelek, akkor teljesen optimistán nézek a jövőbe, hogy Újhely és környéke fényes lesz. Több városa van most már a térségben, amelyeknek az összefogásával – elsősorban Szerencsre, Tokajra, Sárospatakra, Sátoraljaiújhelyre gondolok – olyan sajátos kis alrégió alakulhat ki, amely vonzerő lesz más országrészekben élők és a határon túliak számára is, mert olyan sajátosságokat tud nyújtani, amiket máshol nem találnak.